

Amerika külpolitikai dilemmái Obama után*

Csillik Péter

Hal Brands:

Amerika nagystratégiája a Trump-korszakban

Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest, 2019, 232. o.

ISBN: 978-615-5884-16-0

A könyv célja, hogy felvázoljon egy olyan „grand strategy”-t (átfogó világtérlemezést, rendszerbe fűzve az egymásnak látszólag ellentmondó törekvéseket), amely érthetővé teszi az amerikai külpolitika lépéseit és törekvéseit. Brands szerint tévedés, hogy a hidegháború után Amerika radikálisan változtatott külpolitikáján. Az a megállapítás is téves, hogy ez a külpolitika nem volt hatékony, sőt kifejezetten károsan hatott volna a világra. Nem igaz, hogy Amerika eljátszotta azt a hatalmas lehetőséget, amit a Szovjetunió összeomlása jelentett. Továbbá tévedés, hogy az amerikai világrend véget ért volna, és nincs más lehetőség, mint elfogadni a megváltozott status quo-t, betagozódni a nemzetek közé. Ezzel szemben – érvel a szerző – Amerika a hidegháborúban ugyanazokat az eszközöket alkalmazta, mint utána: kereskedelmi egyezményeket, katonai intervenciót, az agresszív autoriter rendszerek helyi ellenfeleinek megerősítését, gazdasági liberalizmust és az emberi jogok támogatását. Bizonyos külpolitikai lépések joggal kritizálhatók (pl. a katonai intervenció Irakban, Szomáliában, Líbiában), de a cél – stabil és fokozatosan terjeszkedő szövetségi rendszer létrehozása – többé-kevésbé megvalósult. Alaptalan, hogy Amerika elvesztette vezető szerepét, bár előnye csökken. Amerika 1994-ben a világ GDP-jének 25 százalékát (2015: 22,4 százalék), katonai kiadásainak közel 40 százalékát (2015: 33,8 százalék), míg Kína 1994-ben a világ GDP 3,3 százalékát (2015: 11,8 százalék), a katonai kiadások 2,2 százalékát (2015: 12,2 százalék) adta. Autoriter rendszerek a hatalmi olló záródásán felbátorodva a fennálló rend felborítását célozzák.

Az amerikai világrend fenntartásához Brands szerint néhány alapelvet kell szem előtt tartani: nem kell radikális változtatásokat kezdeni egy jól működő rendszerben, elég a kurrens kihívásokhoz igazodni. Amerikának be kell látnia, hogy a világban szerzett befolyásának elsődleges fedezete katonai fölénye, amelynek megőrzése érdekében

---

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Csillik Péter a Károlyi Gáspár Református Egyetem Gazdaság- és Vezetéstudományi Intézetének egyetemi docense. E-mail: csillik.peter@kre.hu

a katonai költségvetést a GDP 4 százalékára kell növelnie. A meglevő szövetségi rendszer hatékonyabb kiaknázása kiemelten fontos, a katonai feladatok megosztása és a specializáció bátorítása költséghatékonyabb védelmet jelenthet az Amerika által vezetett szövetségi rendszer számára, amihez újabb szövetségek létrehozása és ápolása (pl. Brazília, Vietnám, India, Egyesült Arab Emírségek) akár a régebbiek rovására is szükséges lehet. A katonai erő használata csak fegyvelmetten történhet, Amerika továbbra is propagálja a gazdasági és politikai szabadságjogokat a világban, és adott körülmények között éljen is a katonai intervencióval, de fontos, hogy ne sodródjon évekig tartó, kilátástalan háborúkba. Végül a közvéleménynek komolyan kell vennie azokat az alapelveket, amelyek eredetileg sikeressé tették Amerikát, a politikai elitnek kívánatosná kell tennie a 25 éve sikeres stratégia alapmotívumait.

Korábban csak a különböző akadémiai diskurzusok tárgyát képezte, 2012 óta elemzők szerint már a washingtoni döntéshozatali szempontok sorában is fontos szerepet játszott az *offshore balancing* (távolról történő ellensúlyozás). Az USA azzal járna a legjobban, ha globális befolyását (kulcsrégiók: Európa, Kelet-Ázsia, Perzsa-öböl) nem katonai eszközökre támaszkodva érvényesítené, hanem visszavonulna a kontinensre. A külpolitikai szakértők egyetértenek abban, hogy meg kell akadályozni, hogy valamelyik ellenséges nagyhatalom jelentős befolyást szerezzen bármelyik kulcsrégió felett. A globalisták elsődlegesen a katonai erő eszköztárát kívánják felhasználni, az *offshore balancing* hirdetői a nemzetek támogatását tartják célravezetőnek, követői szerint ez sem izolacionista elgondolás, viszont hanyagolni kellene az ideológiai alapú beavatkozásokat (pl. humanitárius segítségnyújtás), hacsak valami nem fenyegeti alapjaiban a fennálló rendet. 100–200 milliárd dollárral kerülne kevesebbe ez a stratégia, ami nem húzná ki Amerikát a mínuszos költségvetésekből. Brands szerint túlbecsülik ennek a stratégiának a biztonsági előnyeit a terrorizmus elleni küzdelem és a nukleáris fegyverkezési verseny esetén. A kulcsrégiók könnyebben kerülnek ellenséges nagyhatalmak befolyása alá, véli, ha a szövetséges kisállamok nem érzik az USA hadseregét elég közelinek, és elég erősnek ahhoz, hogy esetleges megtámadásukat visszaverjék, így egy agresszív hatalom közvetlen agresszió nélkül is erős nyomást gyakorolhat a kulcsrégió nemzeteire.

Obama sok tekintetben fenntartotta a konszenzust, Amerika katonai kiadása továbbra is háromszor akkora volt, mint a második legtöbbet költő országé, gazdaságilag pedig liberális értékeket képviselt a világban. Katonai akciói szűkebbek és precízebbek voltak, korrigálni kívánta Bush hibáját (túlterjeszkedés Irakban), áthelyezte a súlypontot Kelet-Ázsiára. Obama megközelítése – írja a szerző – elsősorban a diplomácián nyugodott, ezzel volt, hogy elbátortalanította szövetségeseit, mint Aszad vegyi támadása alkalmával a beigért megtorlás elmaradásakor. Összességében kevesebb embervesztéssel, kevesebb erőforrásfelhasználással (pl. az Al-Kaida-vezetők likvidálása drón-csapásokkal) jó eredményeket lehetett elérni. Afganisztánban viszont kifejezetten sikertelen volt, a háború költségessé és hosszú távon kudarcossá változott. Obama nem mérte fel Oroszország harciasságát sem,

nem lépett időben megfékezésére, az orosz támadásokat (többek között Ukrajna ellen) nem tudta megállítani. A NATO nem költ eleget keleti határainak védelmére, így az orosz támadással szemben védtelen. Obama a hatalmi egyensúly eltolódását követve megerősítette a diplomáciai kapcsolatokat a kelet-ázsiai régióban, valamint katonai fejlesztéseket is finanszírozott.

Trump megválasztása Brands szerint arra utal, hogy az amerikai választók már nem elégedettek az évtizedes konszenzussal, miszerint Amerika feladatát képezi a más országok ügyeibe való beavatkozás is, többoldalú egyezmények megkötésének elősegítése, a demokrácia és a szabadság értékeinek hirdetése és szabadkereskedelmi megállapodások megkötése. Trump megválasztásához hozzájárult a társadalmi különbségek meredek növekedése, az (alsó)középosztály béreinek stagnálása, az elégedetlenség a globális szabadkereskedelemmel szemben. Trump azt is választhatja, hogy elzárkózik a világtól, és egy „amerikai erődöt” hoz létre, ami csak rövid távon lehet előnyös (a nemzetközi kapcsolatból fakadó kötelezettségek és a hadikiadások mérséklődnek, az illegális bevándorlók hazatoloncolásával a hazai kékgallérosok bérei emelkednek, és az olyan iparágak, melyeket a szabadkereskedelem ellehetetlenített, új erőre kapnak). De hosszú távon e stratégia eredményei az ellenkezőjükké fordulnának, állapítja meg Brands.

A másik út egy olyan Amerika felépítése, amely nagyobb súlyt fektet Amerika nemzeti érdekeire, de ezt a fennálló nemzetközi keretek között teszi. Ekkor határozottabban érvényesítené Amerika érdekeit, fellépne a szabadkereskedelemmel visszaélő, szabályait áthágó országokkal szemben, valamint szövetségeseitől többet várna el a nekik nyújtott védelemért cserébe. Hozzá tartozik, hogy Amerika többet költene védelemre, esetlegesen kisebb katonai beavatkozásokat is vállalna, bár az erősebb önérdek-érvényesítés fokozott agresszióval járhat, ami szövetségeseit is elidegenítheti. Trump kampánybeszédeiből és elnökségének kezdetén végrehajtott intézkedéseiből az olvasható ki, hogy inkább az amerikai erőd elméletét tekinti sajátjának, de – mondja Brands – a nemzetközi kapcsolatok igen mélyen beágyazottak, a Kongresszus eltökélt, és a közvélemény is afelé hajlik, hogy a jelenlegi világrendet kell megtartani és fejleszteni.

A hidegháború vége óta Amerikának hosszú ideig nem volt kihívója katonai téren, most viszont – írja Brands – agresszívan fegyverkezik Oroszország és Kína, különböző haditechnológiák elterjedésével Észak-Korea vagy Irán is komoly fenyegetést jelenthet. Amerika katonai fölénye már nem magától értetődő. Az amerikai hadsereg 2012-ben az ún. 1,7-es számot tűzte ki célul (egy háborút teljes erejével tud támogatni, míg másik fronton képes olyan terheket róni az ellenségre, amelyeket az hosszú távon nem tud elviselni), ám ez kevés. A költségek csökkentése azzal járna, hogy a hatalmi vákuumba agresszív nagy- és középhatalmak nyomulnának, ami a liberális világrendet és a nemzeti érdeket is súlyosan sértené.

A kívánatos másik lehetőség, ha Amerika ismét annyit költ haderejének fejlesztésére, hogy elsőbbsége megkérdőjelezhetetlen legyen. Ez ugyan gazdaságilag és politikailag is megterhelő, de csak ez garantálja továbbra is a világ relatív békés és szabad fejlődését. Trump – Brands értelmezésében – nulla összegű játszmacént tekint a világpolitikára és a kereskedelmi kapcsolatokra is, ugyanakkor abban bízik, hogy elnöksége nem hozza el az amerikai erő politikáját, továbbá az USA többet fog költeni katonai vezetőszerelésének megtartására, globális befolyását növelni tudja, és továbbra is hirdeti majd a világban a szabadság és a szabadkereskedelem értékeit.

Izgalmas Brands megközelítése: előbb felvázol egy-egy ideáltípust (offshore balancing, Amerika-erő, internacionalista nacionalizmus), majd megmutatja, hogy ehhez képest miként is léptek a szereplők. Bizonyítja, hogy az offshore balancing nem sokkal olcsóbb és nem is ad nagyobb biztonságot. Az amerikai erő gazdasági nacionalizmusra és a katonai szövetségekből való kivonulásra épül, ami nem segítené hegemon státusa megtartását. Brands szerint egyféle internacionalista nacionalista irányba kellene az Obama utáni elnöknek elmozdulni. Nagyjából megvédi Obamát, aki, bár követett el hibákat, de nem alkalmazta az offshore balancingot, míg Trump szembe szállt az amerikai internacionalista hagyománnyal, amortizálta az amerikai puhaerőt, és nem egyértelmű, hogy kellő szintre emeli-e a haderőt. Brands nem tekinthető Trump-barátnak, kárhoztatja a csendes-óceáni kereskedelmi és a párizsi klímaegyezményből való kilépés miatt, valamint az iráni atomalkuból való kiszállásért, haragszik Trump faragatlan stílusa miatt, és veszélyeket lát elnökségében.

Brands könyve nemcsak ismerteti és értékeli Obama és Trump külpolitikai törekvéseit, hanem megmondja, hogy szerinte mi volna a helyes. Nincs ezzel egyedül, Wess Mitchell (aki később, egy időre Trump külügyi helyettes államtitkára lett) szerzőtársával Obama második kormányzati ciklusa alatt írta tanulmányát¹ arról, hogy az USA akkor cselekszik helyesen, ha a Föld országai közül azokkal tart fenn intenzív kapcsolatot, amelyek a három általuk veszélyesnek tekintett országot – Oroszország, Kína és Irán – körbeveszik, a Baltikumtól a Balkánig, Szaúd-Arábián, Thaiföldön és Vietnámon át Japánig. Ezek a „határőr országok” kiemelten fontos partnerek, nem szabad hagyni, hogy bizalmuk meginogjon Amerikában, őket szondázzák a bekerített veszélyes államok (időnként lecsípi a Krímet, homokzátonyokból teremtenek szigetet Kína mellett, terrorcsapatokat hoznak létre és finanszíroznak a Közel-Keleten). A globális határőr országok számára minden segítséget meg kell adnia az USA-nak, bármit is tegyenek azok (pl. katonai puccsot hajtanak végbe, vagy alaposan sértik a demokratikus játékszabályokat, netán leépítik a jogállamot), mert az csak rájuk tartozik.

Összefoglalva, nagyon jól megírt könyvet készített Brands, nemcsak leírja, hogy mit tett Obama és Trump, de azt is megfogalmazza, hogy mit tehettek volna, és dicsér

¹ Grygiel, J. J. – Mitchell, A. W.: *Nyugtalan határvidék*. Antall József Tudásközpont Kiadó, 2017.

is, ha úgy látja, hogy a legrosszabbat elkerülték. Saját elgondolása van, hogy mit kellene (kellett volna) tennie Trumpnak, aki más kottából játszik – talán éppen Wess Mitchelléből –, mint azt ő szeretné. Az olvasó úgy érezheti, hogy Brands talán kicsit ütemet veszített, nem foglalkozik azzal, ami már most is előttünk áll – a posztglobalizációs robotkorszak kihívásaira adható geopolitikai válaszokkal –, hanem döntően azzal, ami mögöttünk maradt.